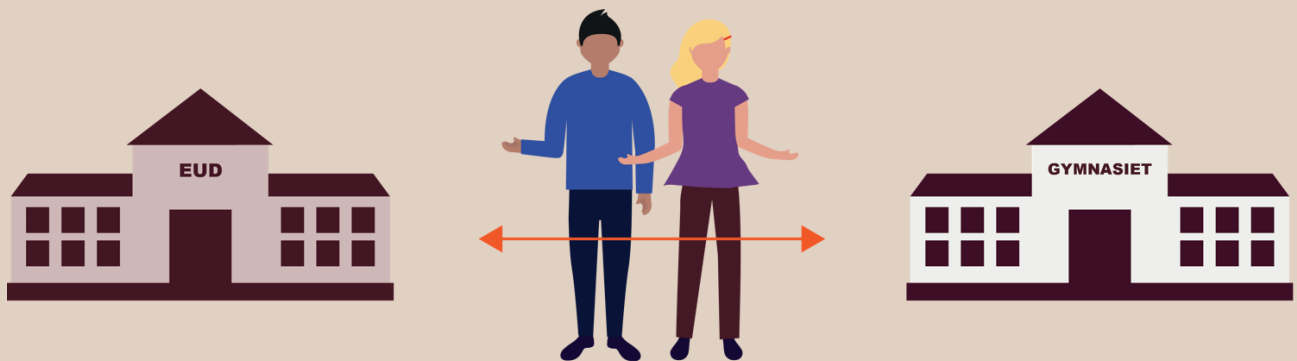

FORESTILLINGER OM HVEM, DER SKAL GÅ I GYMNASIET OG PÅ ERHVERVS- UDDANNELSERNE

Udarbejdet af
Emma Wæge, konsulent
Josefine Kjær, økonom

November 2024

Tænk tanken DEA
Fiolstræde 44
1171 København K
www.dea.nu

Indhold

Baggrund	6
Hovedkonklusion	9
Implikationer	11
Elever, der har høje karakterer, bør i mindre grad vælge en erhvervsuddannelse	13
Data og metode	17
Litteraturliste	20
Bilag	22

01

Baggrund

Baggrund

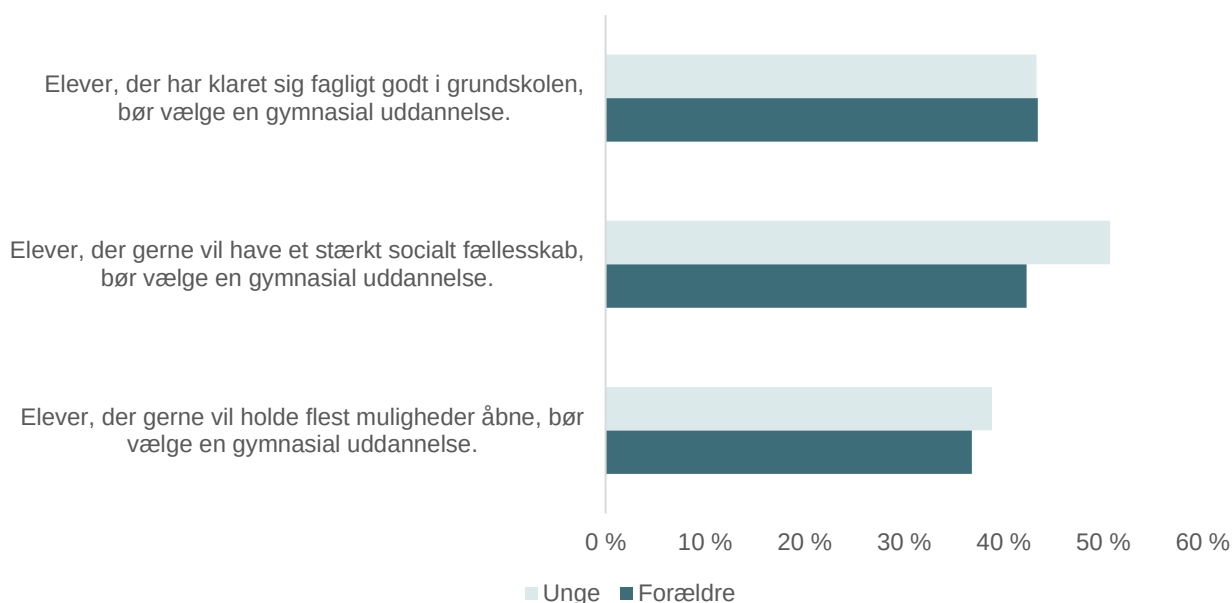
Regeringen præsenterede den 8. oktober 2024 deres reformudspil for ungdomsuddannelserne. Et af formålene med reformudspillet er at få flere unge til at få øjnene op for en *anden* uddannelsesvej end stx. I dag vælger omkring 70 pct. af de unge en gymnasial uddannelse – stx, hhx eller htx. Men hvad er det, gør, at netop gymnasiet, især stx, fremstår så attraktivt? Handler det om det sociale fællesskab, et ønske om at holde flest muligheder åbne, eller at man ønsker at gå sammen med nogen, der har klaret sig fagligt godt i grundskolen?

I denne analyse undersøger vi, hvilke forestillinger unge og forældre har om gymnasiet, og hvilke elever det er, de unge og forældrene forestiller sig, burde gå hhv. i gymnasiet og på en erhvervsuddannelse i dag.

Hvis vi spørger dem direkte, har størstedelen af de unge og forældrene *ikke* en klar forestilling om, hvem det er, der burde gå i gymnasiet. De unge og forældrene lader hverken til at være overvejende enige – eller uenige – i, at elever, som har klaret sig fagligt godt, vil have et stærkt socialt fællesskab eller holde flest muligheder åbne, burde gå i gymnasiet, jf. figur 1.

43 pct. svarer, at de hverken er enige eller uenige i, at elever, der klarer sig fagligt godt i grundskolen, bør vælge en gymnasial uddannelse. Halvdelen af de unge og 42 pct. af forældrene er hverken enige eller uenige i, at elever, der gerne vil have et stærkt socialt fællesskab, bør vælge en gymnasial uddannelse. Og 39 pct. og 37 pct. af hhv. de unge og forældrene svarer, at de hverken er enige eller uenige i, at elever, der gerne vil holde flest muligheder åbne, bør vælge en gymnasial uddannelse. Det er altså over hver tredje af de unge såvel som forældrene, der ikke udtrykker en klar holdning til, om elever med de pågældende karakteristika bør starte på en gymnasial uddannelse.

Figur 1 // Andel, der hverken er enige eller uenige i følgende udsagn:

Kilde: egne beregninger på baggrund af en survey fra Danmarks Statistik for DEA

Anm.: N = 2.118 unge og 3.589 forældre.

Men en ting er, hvordan hhv. unge og forældre svarer, når de bliver spurgt direkte om, hvorvidt en given gruppe af elever bør starte på en gymnasial uddannelse. En anden ting er, om det samme gør sig gældende, hvis de samme unge og forældre bliver spurgt mere indirekte.

Dette undersøger vi netop i denne analyse ved hjælp af et spørgeskemaeksperiment. I eksperimentet præsenterer vi respondenterne for flere fiktive elever, som er blevet beskrevet med karakteristika såsom faglig interesse og grundskolekarakterer. Og respondenterne bliver derefter spurgt om, hvilken ungdomsuddannelse de mener, at den pågældende fiktive elev bør vælge. På den måde afdækker analysen, om der er nogle karakteristika blandt eleverne, der gør, at de unge og/eller forældrene samlet set vurderer, at eleverne vil passe bedst i den ene eller den anden type ungdomsuddannelse.

02

Hovedkonklusion

Hovedkonklusion

- Størstedelen af de unge i 9. klasse og forældre til børn i 9. klasse er hverken enige eller uenige i, at gymnasiet er for elever, der hhv. har gode karakterer fra grundskolen, søger et stærkt socialt fællesskab eller gerne vil holde flest muligheder åbne.
- Når de samme personer bliver spurgt mere indirekte om, hvorvidt en række fiktive elever med forskellige karakteristika skal gå i gymnasiet eller på en erhvervsuddannelse, bliver det dog mere tydeligt, hvilke elever de synes, bør vælge hhv. en gymnasial uddannelse og en erhvervsuddannelse. Især elevens faglige interesse er afgørende for denne anbefaling. Hvis eleven bedst kan lide de praktiske fag, bliver vedkommende i gennemsnit i 80 pct. af tilfældene anbefalet en erhvervsuddannelse.
- Men elevens andre karakteristika er ikke ligegyldige. De unge og forældrene synes, at en erhvervsuddannelse passer lidt bedre til elever, der er skoletrætte, pjækker eller har mange venner i klassen, som vælger en erhvervsuddannelse. Mens de i lidt mindre grad forestiller sig, at elever, der har høje karakterer eller har forældre med en videregående uddannelse, hører til på en erhvervsuddannelse.
- Elever med høje karakterer har mindre sandsynlighed for at blive anbefalet en erhvervsuddannelse – også hvis de bedst kan lide de praktiske fag. Hvis eleven bedst kan lide de praktiske fag og har høje karakterer, falder andelen, der bliver anbefalet en erhvervsuddannelse med 8 procentpoint.

03

Implikationen

Implikationer

Elevens faglige interesse er afgørende for de unges og forældrenes anbefaling af ungdomsuddannelse. Hvis en elev bedst kan lide de praktiske fag, bliver vedkommende i gennemsnit i 80 pct. af tilfældene anbefalet en erhvervsuddannelse i dag. Så der er et stort overlap med, hvilke interesser en elev måtte have, og hvilken uddannelse unge og forældre tænker, at vedkommende egner sig godt til efter grundskolen. Men vi finder også, at andre faktorer spiller ind, når forældrene og de unge skal vurdere, om en ung fx skal starte på en erhvervsuddannelse.

Vi finder fx, at elever med høje karakterer – også dem, der bedst kan lide de praktiske fag – i mindre grad bliver anbefalet en erhvervsuddannelse. Dette kan være en udfordring i det nuværende system, da unge muligvis vælger en erhvervsuddannelse fra, fordi de – og/eller deres forældre – vurderer, at de har ”for høje” karakterer til at læse på en erhvervsuddannelse. Et eksempel på dette er Jeppe Severin, der blev rådet til at fravælge en erhvervsuddannelse og hellere starte på gymnasiet, fordi han fik nogle ”okay karakterer” (Fagbladet 3F, 2023). Jeppe valgte efter fem år som folkeskolelærer at begynde i lære i et murerfirma.

På samme måde kan det også komme til at udfordre en ny ungdomsuddannelse, hvis unge fravælger den nye uddannelse, fordi de – og/eller deres forældre – vurderer, at de har ”for høje” karakterer til en mere praktisk ungdomsuddannelse. Derfor bliver det centralt, at man i designet af den nye ungdomsuddannelse får tænkt igennem, hvilke forestillinger der bliver skabt hos de unge – og blandt deres forældre – om en ny ungdomsuddannelse, således at et højt karaktersnit ikke bliver en barriere for at vælge denne uddannelse frem for en af de eksisterende gymnasiale uddannelser.

04

Elever, der har høje karakterer, bør i mindre grad vælge en erhvervsuddannelse

Elever, der har høje karakterer, bør i mindre grad vælge en erhvervsuddannelse

For at undersøge om der er nogle (særlige) karakteristika blandt eleverne, der gør, at de unge og/eller forældrene samlet set vurderer, at eleverne vil passe bedst i den ene eller den anden type ungdomsuddannelse, bruger vi et spørgeskemaeksperiment, hvor vi præsenterer respondenterne for fire fiktive elever. Et eksempel på en sådan elev er Mathilde:

Navn	<i>Mathilde</i>
Karaktergennemsnit	<i>Middel karakterer</i>
Ulovligt fravær	<i>Pjækker ikke</i>
Forældrenes uddannelsesniveau	<i>Har erhvervsuddannelser</i>
Interesse	<i>Kan bedre lide de praktiske fag (såsom håndværk og design og madkundskab) end de boglige fag (såsom dansk og matematik)</i>
Motivation	<i>Tilfreds med at gå i skole</i>
Klassekammerater	<i>Mange af vennerne i klassen har valgt en gymnasial uddannelse</i>

Derefter beder vi respondenterne om at vælge, hvilken ungdomsuddannelse de mener, at Mathilde bør vælge. På denne måde kan vi på en mere indirekte måde undersøge, hvilken type elever, de unge og forældrene mener, burde gå hhv. i gymnasiet og på en erhvervsuddannelse.¹

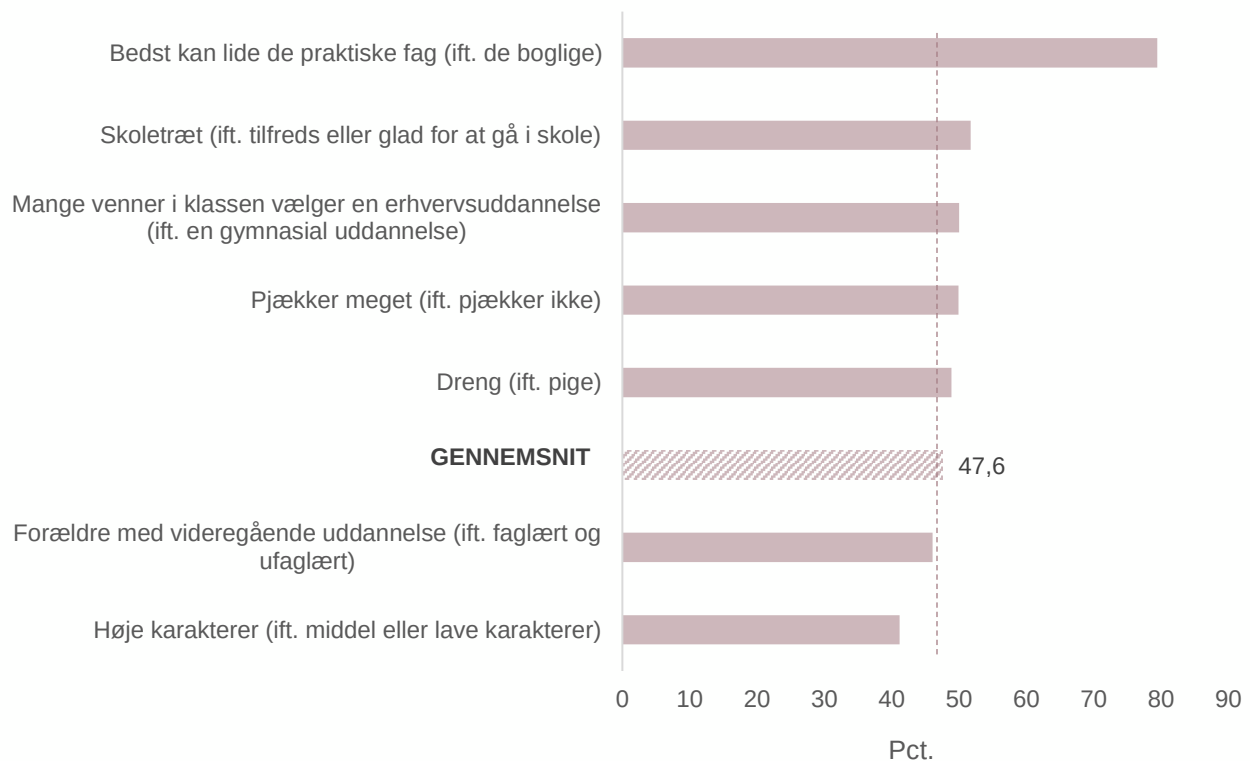
De unge og forældrenes forestilling om, hvilke elever der hører til på hhv. de gymnasiale uddannelser og erhvervsuddannelserne, er i høj grad forbundet med, hvilke *fag* eleven bedst kan lide, jf. figur 2. Hvis vi ser på alle elev eksemplerne, så anbefaler unge og forældre i gennemsnit en erhvervsuddannelse i 47,6 pct. af tilfældene. Hvis den elev, som de bliver præsenteret for, bedst kan lide de praktiske fag i grundskolen, så stiger sandsynligheden for at anbefale en erhvervsuddannelse til 80 pct. Elevens *interesse* er altså klart den vigtigste faktor, når de unge og forældrene bliver bedt om at vurdere, hvilken ungdomsuddannelse eleven bør vælge.

Ser vi på de andre elevkarakteristika, så mener de unge og forældrene, at elever, der har *høje karakterer* eller har *forældre med en videregående uddannelse*, i mindre grad bør vælge en erhvervsuddannelse. Modsat forestiller de unge og forældrene sig, at en erhvervsuddannelse passer bedre til elever, der er *skoletrætte* og *pjækker meget*. Derudover mener de unge og forældrene også, at de elever, der har *mange venner i klassen, som vælger en erhvervsuddannelse*, i højere grad burde vælge en erhvervsuddannelse. Fx stiger sandsynligheden for at blive anbefalet en erhvervsuddannelse med 4 procentpoint, hvis eleven er skoletræt,

¹ Se "Data og metode" for flere detaljer.

mens sandsynligheden for at blive anbefalet en erhvervsuddannelse bliver mindsket med 6 procentpoint, hvis eleven har høje karakterer.

Figur 2 // Sammenhæng mellem elevkarakteristika og sandsynligheden for at blive anbefalet en erhvervsuddannelse

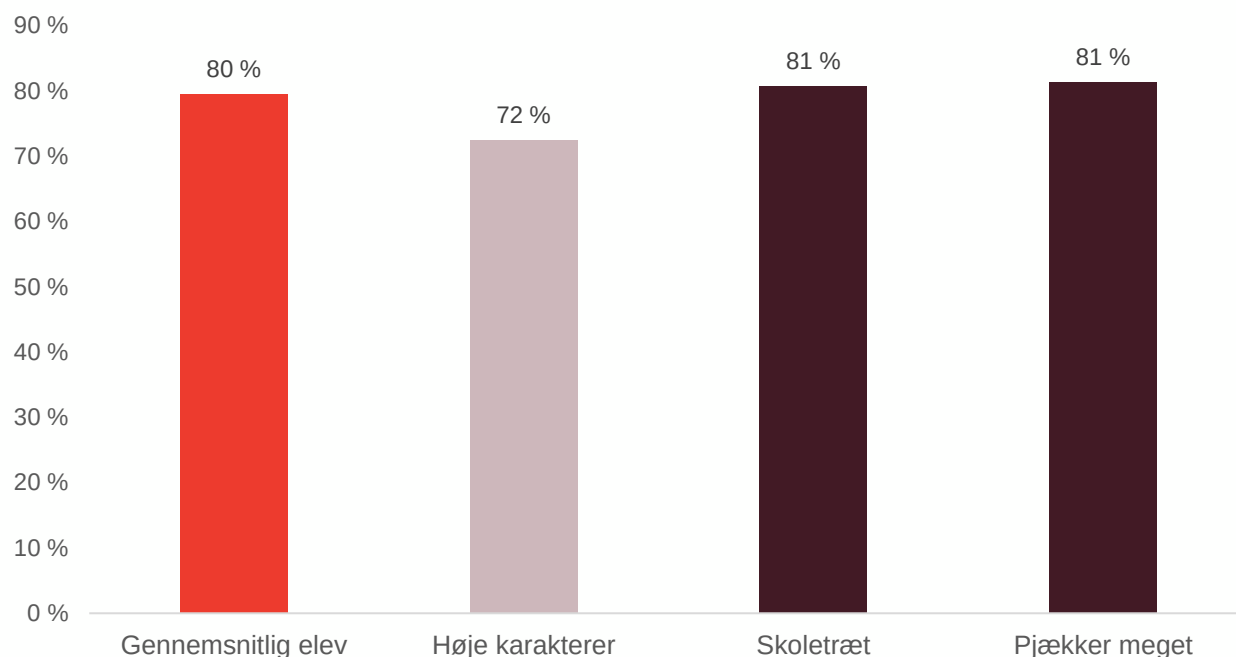
Kilde: egne beregninger på baggrund af en survey fra Danmarks Statistik for DEA

Anm.: Figuren er inkl. besvarelser fra både de unge og forældrene. Karakteristikaene er signifikante på et 1-procents-signifikansniveau. Der er taget højde for en række af respondenternes baggrundskarakteristika, og standardfejl er clustered på individniveau.

Hvis vi kun fokuserer på elevksempler, hvor de unge og forældrene bliver præsenteret for elever, som bedst kan lide de praktiske fag, så anbefaler 80 pct. i gennemsnit altså en erhvervsuddannelse. Hvis eleven bedst kan lide de praktiske fag og er skoletræt eller pjækker meget, så stiger sandsynligheden for, at vedkommende bliver anbefalet en erhvervsuddannelse, til 81 pct., jf. figur 3. Omvendt synes 8 procentpoint færre (72 pct.), at elever, der bedst kan lide de praktiske fag, og som har høje karakterer, bør starte på en erhvervsuddannelse. Med andre ord lader det kun til at være elevens karakterer, der kan få de unge eller forældrene til at genoverveje at anbefale en erhvervsuddannelse til en elev, der bedst kan lide de praktiske fag.²

² Se også figur 4 i bilag.

Figur 3 // Andel af de unge og forældrene, der i gennemsnit anbefaler en erhvervsuddannelse til elever, der bedst kan lide de praktiske fag – fordelt efter elevens andre karakteristika

Kilde: egne beregninger på baggrund af en survey fra Danmarks Statistik for DEA

Anm.: I figuren ser vi kun på de fiktive elever, der bedst kan lide de praktiske fag. Figuren er inkl. besvarelser fra både de unge og forældrene. Karakteristikaene er signifikante på et 5-procents-signifikansniveau. Der er taget højde for en række af respondenternes baggrundskarakteristika, og standardfejl er clustered på individniveau. Figuren er med udvalgte elevkarakteristika. Se bilaget for en figur, hvor alle elevkarakteristikaene er inkluderet.

Vores analyse indikerer altså, at de unge og forældrene på den ene side har nogle forestillinger om, hvilke elever der skal gå hhv. i gymnasiet og på en erhvervsuddannelse, når de i spørgeskemaeksperimentet bliver bedt om at placere elever på en ungdomsuddannelse. På den anden side skinner disse holdninger knap så tydeligt igennem, hvis de bliver spurgt direkte, om fx elever med høje karakterer bør vælge gymnasiet.

05

Data og metode

Data og metode

Analysen er baseret på data fra en spørgeskemaundersøgelse udsendt af Danmarks Statistik for DEA, samt registerdata fra Danmarks Statistik.

Spørgeskemaet omhandler unges valg af ungdomsuddannelse og er sendt ud til både elever og forældre. Spørgeskemaet består bl.a. af et spørgeskemaeksperiment og en række spørgsmål relateret til valg af ungdomsuddannelse og forældrenes vejledning i forbindelse med deres børns valg af ungdomsuddannelse. Vi har tidligere præsenteret en række af resultaterne fra spørgeskemaet i analysen "Forældres og unges holdning til valg af ungdomsuddannelse" (DEA, 2024).

I denne analyse ser vi nærmere på spørgeskemaeksperimentet, der har til formål at undersøge, hvilke forestillinger unge har, når de vælger ungdomsuddannelse, og hvilke forestillinger forældre har, når de vejleder deres børn om valg af ungdomsuddannelse.

Spørgeskemaet er blevet sendt ud via Offentlig Digital Post³ til 13.000 elever i 9. klasse og 13.000 forældre til eleverne i 9. klasse⁴ i efteråret i 2023. Heraf har 2.319 (2.117) elever og 3.742 (3.589) forældre besvaret (hele) undersøgelsen, og i 1.219 familier har både barn og forælder besvaret undersøgelsen. Danmarks Statistik benytter bl.a. befolkningsregisteret til at sikre, at den tilfældige stikprøve er repræsentativ ift. populationen.

Vi kobler respondenterne i undersøgelsen med registerdata fra Danmarks Statistik. Det gør vi for at tage højde for eventuelle sammenhænge mellem respondenternes karakteristika, og hvordan de udfylder spørgeskemaet. For både de unge og forældrene tager vi højde for køn, alder og oprindelsesland. Derudover tager vi for de unge højde for deres forældres uddannelsesniveau og indkomst, mens vi for forældrene tager højde for eget uddannelsesniveau og deres indkomst.

I spørgeskemaeksperimentet stilles respondenterne over for fire fiktive elever, som de skal anbefale at starte på enten en gymnasial uddannelse eller en erhvervsuddannelse (inkl. eux). De fiktive elever beskrives med syv karakteristika: *køn, karakterer, ulovligt fravær, forældrenes uddannelsesniveau, faglig interesse, skoletræthed og hvad deres venner i klassen vælger*. De syv karakteristika varierer for hver af eleverne.⁵ Respondenterne får præsenteret følgende tekst som introduktion til eksperimentet:

"Vi vil nu præsentere dig for en tilfældig elev, der går i 9. klasse, og som snart skal til at vælge ungdomsuddannelse. Eleven er i tvivl om, hvilken ungdomsuddannelse han eller hun skal starte på. Forestil dig, at du skal hjælpe eleven ved at anbefale enten en gymnasial uddannelse eller en erhvervsuddannelse (inkl. eux). Gymnasiale uddannelser er stx, hhx, hf og htx. Erhvervsuddannelser er fx sosu-uddannelsen og tømreruddannelsen."

³ Personer udtrukket i stikprøven, som ikke har Offentlig Digital Post, har fået undersøgelsen tilsendt via brev.

⁴ Hvor der var et match med eleven. Dvs. at hvis en forælder har modtaget undersøgelsen, vil deres barn i 9. klasse også have modtaget undersøgelsen.

⁵ Se bilaget for variationen i de syv karakteristika, der beskriver de fiktive elever.

Derefter følger den første beskrivelse af en elev, fx:

Navn	<i>Mathilde</i>
Karaktergennemsnit	<i>Høje karakterer</i>
Ulovligt fravær	<i>Pjækker meget</i>
Forældrenes uddannelsesniveau	<i>Har erhvervsuddannelser</i>
Interesse	<i>Kan bedre lide de praktiske fag (såsom håndværk og design og madkundskab) end de boglige fag (såsom dansk og matematik)</i>
Motivation	<i>Tilfreds med at gå i skole</i>
Klassekammerater	<i>Mange af vennerne i klassen har valgt en gymnasial uddannelse</i>

Dernæst skal respondenterne angive, hvilken ungdomsuddannelse han eller hun vil anbefale eleven at starte på. Dette gentages efterfølgende med tre andre fiktive elever.

Når respondenterne skal angive, hvilken ungdomsuddannelse de synes, at eleven skal starte på, har de følgende svarmuligheder: "Erhvervsuddannelse", "Hælder mod erhvervsuddannelse", "Hverken eller", "Hælder mod gymnasial uddannelse" eller "Gymnasial uddannelse". I analysen angiver "Gymnasiet", at respondenterne har svaret enten "Hælder mod gymnasial uddannelse" eller "Gymnasial uddannelse". Mens "Erhvervsuddannelse" angiver, at respondenterne enten har svaret "Hælder mod erhvervsuddannelse" eller "Erhvervsuddannelse". Omkring 10 pct. af respondenterne har svaret "Hverken eller" eller "Ved ikke".

06

Litteraturliste

Litteraturliste

DEA. (2024). *Forældres og unges holdninger til valg af ungdomsuddannelse.*

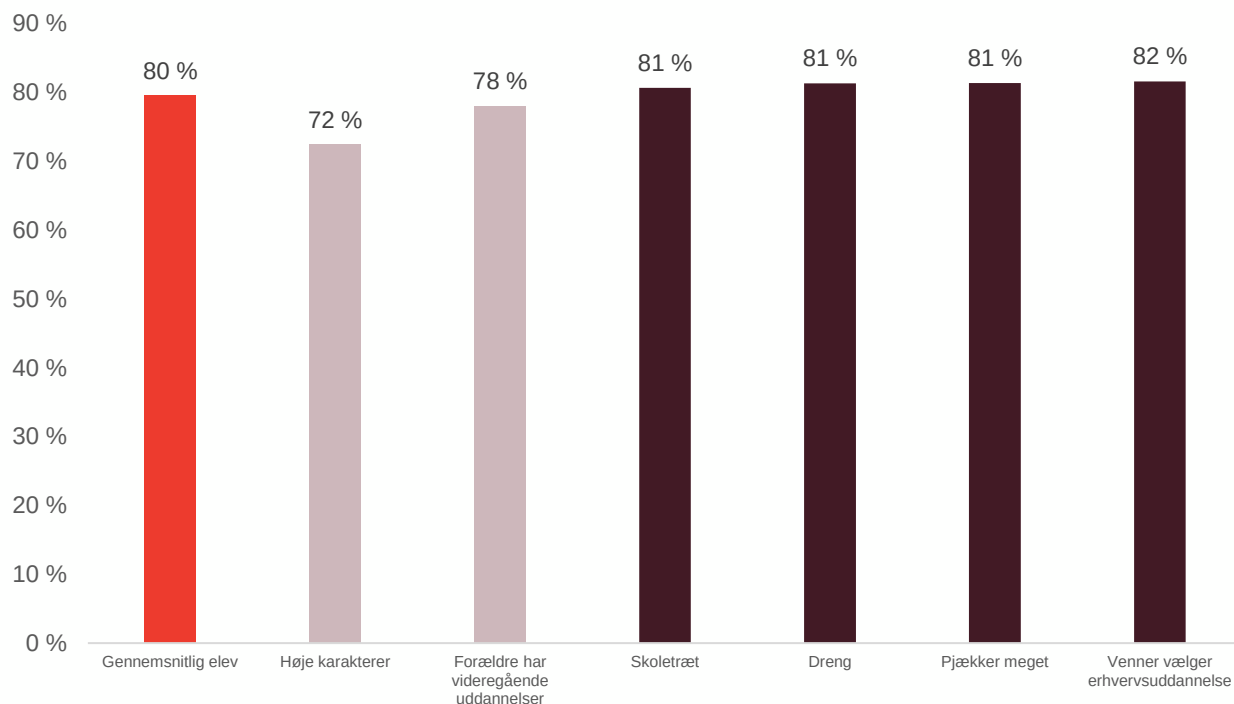
Fagbladet 3F. (2023). *Lærerne sagde, at Jeppe var for kvik til at blive murer: - De ser jo ned på håndværkerfaget.*

07

Bilag

Bilag

Figur 4 // Andel af de unge og forældrene, der i gennemsnit anbefaler en erhvervsuddannelse til elever, der bedst kan lide de praktiske fag – fordelt efter elevens andre karakteristika

Kilde: egne beregninger på baggrund af en survey fra Danmarks Statistik for DEA

Anm.: I figuren ser vi kun på de fiktive elever, der bedst kan lide de praktiske fag. Figuren er inkl. besvarelser fra både de unge og forældrene. Karakteristikaene er signifikante på et 5-procents-signifikansniveau. Der er taget højde for en række af respondenternes baggrundskarakteristika, og standardfejl er clustered på individniveau.

Tabel 1 // De syv karakteristika i spørgeskemaeksperimentet, der beskriver de fiktive elever

Elevers navn	Mathilde/Sofie/Freja/Laura/Lucas/Mikkel/Noah/Oliver
Karaktergennemsnit	Lave karakterer/Middel karakterer/Høje karakterer
Ulovligt fravær	Pjækker ikke/Pjækker meget
Forældres uddannelsesniveau	Har ingen uddannelse/Har erhvervsuddannelser/ Har videregående uddannelser
Interesse	Kan bedre lide de praktiske fag (såsom håndværk og design og madkundskab) end de boglige fag (såsom dansk og matematik)/ Kan bedre lide de boglige fag (såsom dansk og matematik) end de praktiske fag (såsom håndværk og design og madkundskab)
Motivation	Skoletræt/Tilfreds med at gå i skole/Glad for at gå i skole
Klassekammerater	Mange af vennerne i klassen har valgt en erhvervsuddannelse/ Mange af vennerne i klassen har valgt en gymnasial uddannelse

Tænk tanken DEA
Fiolstræde 44
1171 København K
www.dea.nu